

Տիւնթի Մանգուժեմից տէ գեորին/ Նէջմիշ օտուղումուց քորիչ իեանէճի ու մումիքէ պիւթինին, յուրէթրնի, փա տիմիզ իւզրէ տէրձ իտէրից :

Փրկիչ Իշխն Իսկան

ՄԱԳՊՈՒԶ ՊԻԼԵԹԻ

ԻՀՏԱ ԻԹՏԻ — ՄԵՃԻՏԻՑԵ

ատէ —

«Փրկիչ նամ խայրաթխանէմիկին տա-
հա գեյատէ նիզամընա էիրիպ, վէ սե-
նէվն հասրաթընը արթըրարագ, հէր
վազըթ գոյալըգլա րահաթ իթտիրիւ-
պիլմէսի նիյէթիւյէ, կէրէք պիր ան էվ-
վէլ Պէգճեան վարժարանը քիւչատ իթ-
մէք, վէ կէրէք իսսթախանէյի հէր ճի-
հէթիւ թանգիմ իյէվէթիւ արգու իթ-
տիրիմիկտէն, վէ պու իրի խուսուսու-
հիւանի իճրասը իշին իսէ, լու ագալ պիր
գալ էրի գ լիւրան իհիթիւաճը շէտիւ
կէթիւլուի էիւնտէն ումու մի սոյրէթտէ
պիր իեանէ տէֆթէրի աչարագ, գէվա-
վաթը համիյէթթեարանըն հիմմէթ վէ
մուսվէնէթիւրիմն միւրաճաթա մէճ-
պուր սլուշուդտուր»

«Մէգքիւր Եսանէ իշին խաստէթէն
իշ պու գոչանլը սիլէթէր պասթըրը
մըշ օլուպ, հէր քէսին իհտա իթտիրի
իեանէ գարըլըգլը գայտ օլունարագ,
մուգպուզ թարաթը, իեանէյի հիմմէթ ի-
տէն գթա վէրիլէճէք, վէ գոչանը տա-
խի մէգքիւր իեանէյի ալան գաթտա գա-
լարագ, զալէթալար վասթալարանէշը
ու իլան գըլընաճագ տոր»

«Մէգքիւր պիլէթէր իւշ ճիւն օլա-
հագ ալար, Եսանէ պիրէր լիւրա-
լըգ, իքինճի պիրէր մէճիւրէթէք, վէ
իւշիւնճիւրիւ ալար պիրէր շէրէք մէ-
ճիւրիւթէք»

«Պիր լիւրատան պիր մէճիւրիւթէն վէ
պիր շէրէք մէճիւրիւթէն գիեատէ հիւ-
մէթ իտէն գաթլարա, իեանէթիւրիւն ա-
տէտիւն կէթիւ մագպուզ պիլէթի վէրի-
լէճէք տիր»

«Պիրէր լիւրալըգ պիլէթէրին ատէտի
500տէն գիեատէ օլունարագ, պիրէր մէճի-
տիւթէք պիլէթէր նաճագ 4500 ատէտ
վէ պիրէր շէրէք կրաթիւթէք պիլէ-
տախի 4000 օլունարագ»

«Մէգքիւր պիլէթէր իւշ ճիւն օլա-
հագ ալար, Եսանէ պիրէր լիւրա-
լըգ, իքինճի պիրէր մէճիւրէթէք, վէ
իւշիւնճիւրիւ ալար պիրէր շէրէք մէ-
ճիւրիւթէք»

«Պիր լիւրատան պիր մէճիւրիւթէն վէ
պիր շէրէք մէճիւրիւթէն գիեատէ հիւ-
մէթ իտէն գաթլարա, իեանէթիւրիւն ա-
տէտիւն կէթիւ մագպուզ պիլէթի վէրի-
լէճէք տիր»

1868 յունուար 4

— Խալէնար խանը գէվաթը խայրիա-
հանը թարաթընտան փրկիչէ իրապիւնէ
հիմմէթ օլունան սայեաղը 70 օգգա

լուպ, վէ գէյթիւն Եսանէ պիրէր լիւրա-
լըգ, իքինճի պիրէր մէճիւրէթէք, վէ
իւշիւնճիւրիւ ալար պիրէր շէրէք մէ-
ճիւրիւթէք»

— Սագաեան կարապետ աղա մարի-
Ֆէթիլէ պիր խայրաճ գաթ թարաթըն-
տան, Օվաճըղա իրապ օլունաճ իւզըն
5 թօր ամէրիգալ պէգի իհտա օլուն-
տուղուն թէշէքթիւրէն իլան իտէրիլ»

— Ատէթի գաթիւթ իւզըն միլէթի-
միզն Գաթիւթ գըսը վարդապետէրի
Միլտուլիւն կիւնիւնտէ տուէն օրհնէն-
քէ կէգմէթիւ մալիւմալար, Պու սէնէ
իսէ պէթիւն էհտէ կէթիւ թէվաթիւրա
նէշարէն, Հասունեան հաղթէթիւրի թա-
րաթընտան մէրգուլ վարդապետէրէ
թաթիւմաթիւմաթէր վէրիլմիշ, քի հէր կիր-
տիլէրի էվտէ մահէլէ իսմի վէ էվ նօմէ-
րօյարընը, վէ օլ էվտէ պուլունան զիւ-
քիւր ու իւնաս հէր պիր քիմէսնէնին
վէ խըզմէթթաթլարըն իսմ ու միլէթ
վէ մէզհէպէրիւնի սորուպ անլաեաճագ
լար վէ գայտ իտէճէթիւր իմիշ»

Պուսունն նէ նիլէթէ մէպի օլուն-
ղունու, պիրապ տիւշիւնէն էհի վէ-
թանէթ գաթ Ֆէհմ ու տէրք իտէպիլիւր

Բէք չօգլարընտան իշիթ տիրիւթիւնէ նէ-
գարէն, չօգ էվէրտէն դապուլ իթ մէյէ-
ճէթէր, վէ պազըլարտա գապուլ իթ-
մէյէճէթէրիւնի կիւն էվվէ կիտէճէր վար-
դապետէրէ խապէր միլտուլ իմիւր
լըգէր պու իշիթ տիրիւթիւր ասհիհ իսէ
պուսունն իւզըրիւն քէնտի միլթալարաճը
զը լիւնուդ իրճէսի պէեան իտէրիլ»

ՄԱՆՁՈՒՄԻՆԻ 563 ԻՆՏԵՆՆԻ ՊԵՆՏԵՆՆԻ

Տեսա՞ր թէ փունըն թունը անկելով
իւշ միմուշ ու մոռնջներ հանեց, ահա-
գին ձայներով կէտի-գուլէի հիւրեր սարեց,
գըրգեց, մեծ ու պզտիկ ամէն խեղճիւր
գող ու սարափի մէջ ձգեց, որոյ ազագաւ-
նօգա հաց մատակարարող բաղուկն անգամ
կարծես կարկամի կեղծեց, չէս յիշեր
դուն ալ Պ. Խոթորով, այն ատեն փունըն
նշին եւ պզգալի շունչին անանկ մը
տիր որ ալարի տեսաւ, գորմացաւ եւ
խիտ շատ հաւնեցաւ եւ փունըն շունչը
զսպելով մունջ կա ուցաւ, բայց գիտե՞ս որ
քնաւ չկարմրեցաւ, քանզի եթէ քեզի տա-
լու պատասխան ալ չգտաւնէ, գոնէ «լըր-
բաբար իմանձիւր գէմ յարձակած է» ըսելով
պատասխան մը տուած եղաւ ա

Պ. Խոթորով, դուն խելացութեամբ փունըն
անուն թերթը ա մը սեպելով քու բո-
լոր խօսքդ փուն ուղղեր էիր, միթէ
փունըն շարաւրդաւ ունք շունչի՞ այն
թերթը, իր անձը իր Եսանէ պիրէր
որ այն թերթը, յիշէն կտոր մը մոտեալ
թուղթ, բայց իւ ապրուստի միակ գործիքն
ըլլալուն համար հարկաւ անոր գէմ ըսուածը
իր անձին կը պատկանի»

Ինչ, կըզէիր որ փունըն խելացու-
թեամբ Եսանէ պիրէր անպիտան ըսելու տեղ պի-

տանի, եւ «լըրբաբար» ըսելու տեղ լըրբա-
բա՞ր ըսեր, անա՞նկ կուղէիր, Ո՞վ տեսեր
ես որ Եսանէ հրապարակաւ իր պակասութիւնը
խոստովանի, Ատոր քիչ մը հաստը կաշի
պէտք է

Մանաւանդ հիմա փունըն ինչ որ դուն
կարծես, ան չէ որ շունչը բռնէ քեզ գէմ
մունջ կենայ, Անիկա թէեւ թառամելու վը-
րայ էր, բայց նոր տարիին հետ նոր հոգի
զգեցաւ, նոր գորութիւն առաւ, ուստի այ-
սուհեմեւ նա «աւելի գեղեցիկ աւելի ա-
նուշանոտ եւ աւելի գեղեցկագոյն ծաղիկնե-
րէ պիտի կապուի» եւ «աւելի քաղցր պի-
տի ըուրէ» եղեր, եթէ չես հաւատար, փուն-
ըն նոր տարիի առաջին թիւը կարգա ու-
տես

Անցեալ օր Զինճիլի խանին մէջ փունըն
նկատմամբ անանկ տաք վէճ մը տեղի ունեցաւ
որ չգթային շառաչիւնէն երկիրը սարսեցաւ
կիթ դուն հոն ըլլայիր ու անձամբ լսէիր
այն անագին շառաչիւնները եւ երկու կող-
մէն խօսուածները նէ, երբէք պիտի չհա-
մարձակէիր ատանկ իրաւացի եւ սքանչելի
տօնաթմա մը ընելու

Այն անագին շնկոցին նկարագրագրու-
թիւնը ընել շատ երկար ըլլալուն պիտի պար-
տաւորիմ միայն համառօտ տեղեկութիւն մը
տալ քեզ

— Նրբ յիշեալ խանին մէջ մեծ բազմու-
թիւն մը խոնեալ հաստ ու բարակ բարձր
ու ցած ձայներով օդն անհանգիստ կը նէ-
ին, փունըն Եսանէ, ինչ որ Եսանէ
չէր գըցար, եւ ամեն ձեռք վեր կելլար
ամէն բերան փունըն, փունըն, փունըն եւ բուն
կը պօռար

— Հա՛, հա՛, անա աս անպիտան եւ
անգութն է, ըսին խել մը ձայներ, որ իր
անխոհեմութեամբ խեղճերու հացին մանի
եղաւ, բունեցէք, շունչը կտրեցէք եւ մունջ
կացուցէք

— Թողուցէք, մի դպիշք, պօռաց մութ
անկիւնի մէջէն արծուաթիթ, եւ նիհար ու
վտիտ բարձրամիտ անձ մը, այն ձեր կարծած
փունըն չէ, թէեւ ադ փունըն շունչը դառն
է, բայց եթէ ուրիշ մը անոր շունչ չտար
նէ, եւ կամ լուր մուր չհաղորդեր նէ, այն
ոչ երբէք կը յանդգնէր ատանկ գլխէն վեր
գործի մը ձեռք գարնել

— Այ հիմա ինչ հարկ կայ անոր վրայ
յարձակիլ եւ գանի դատափետ, կամ փայ-
տափէտ առնել կակաղեց անդիւն հինօրեայ
բայց հրաչեայ սպիտակ մօրուք, ծերուկ
սեւուկ եւ գերուկ անձ մը, ադ փունըն տա-
րին արդէն լմացաւ եւ գանի բաղկացունող
իւրաքանչիւր ցողուն՝ ի պակասութիւնէն ցո-
ղոյն արդէն չորցած եւ թառամած լինելուն
համար սկսած է հոտել, ուստի նոր տարիէն
առաջ պիտի սկսին գանի մաս մաս յօշոտել,
վերլուծել վար լուծել եւ ի հուր լուցել (վա-
ռել), եւ աս նոր տարւոյն համար ուրիշ «ա-
ւելի գեղեցիկ անուշանոտ եւ դառն ծաղիկնե-
րով» ուրիշ տեսակ փունըն մը հաստել, ու ա-
նոր նոր շունչ մը աղղել, եւ աս անշուշտ մէկ
քանի տարուան փորձառութեամբ եւ փորցա-
ռութեամբ սեւած են Ահա ի հաստատութիւն
աս ըսածներուս ձեզի մէյմէկ նոր փունըն տա-
լուք ալ անձամբ փորձեցէք եւ տեսէք...

— Աղբար, ես ալ ի՞նչ է կրնամ քանի, օր է, փոռնին համը փոխուած կզգամ, բայց չէի գիտեր թէ պատճառը ի՞նչ է, խմեցի, հոտուրտացի, սակայն բան մը չը հասկցայ ըստ պոռոտախօս պարօն մը ուսերը վեր վեր թօթուելով:

— Այո, ըսաւ շատ հետաքրքիր ու կիր-կիր քնն մը յառաջ նետուելով, ես քանի օրէ փոռն խմած ատենս բոլորովին տարբեր համ մը զգալու համար ամէն հին ու նոր շուկաներ տակն ու վրայ ընելէս վերջը, հուսկ յետոյ հնամենի շուկային մէջ Պօխօրայի անուն խիստ հնագէտ ընագէտ հրեայ մը գտայ, որ ժամանակաւ շատ տե-տակ հանքերու արտադրութեանց հետ խա-ղացած ըլլալով քիմիապէս զփունջը լաւ մը յուզեց, խուզեց ու վերլուծեց, եւ քիչ մը ետքը սա հետեւեալ վճիռը կարգաց, — Աս ձեր խմած փոռնը մինչեւ ցարդ սոսկ տե-տակ մը եղեգնաղով բաղադրեալ ըլլալուն համար մարդկային ստամոքսի յարմարու-թիւն չունի եղեր, բայց մէկ քանի օրէ, մէ-ջը մաս մալ մեղուի արտադրութիւն յաւել-ուած լինելուն համար երբեմն մարդկային ստամոքսի ալ փոքր ի շատէ կաղդուրում ալ կրնայ տալ — Ես ալ այն օրէն հետէ փոռն առնելը սովորութիւն ըրի, մանաւանդ ցուրտ ըլլայ նէ:

Պէ աղբար ըսաւ բարձր ձայնով անդիէն լայնաճակատ եւ վեհանձն անձ մը, ի՞նչ մո՞տեցող եւ խօսիս զուն ալ, մենք փոռն կրնանք նէ, քանի որ քանի որ համար չենք ըսեր, այլ մրոտեալ եւ մեռու-եալ թուղթի մը համար որ համ ու հոտ չունի:

Գիւ ի՞նչ կասես սո Մըռտօ, ըսաւ ան-հոգութեամբ կողովի մը վրայ կռնած մեր Միսօ եղբայրը, չի՞յս գիտիր որ մեր թաթօ քեռիի խան, մէյ չէլէպիւ կայ, աչից վրայ տկանոց ունի, էնոր էնուն ալ փոռն կա-սեն, էնոր խամար չի՞յ, որ փոռն փոռն պո-ռալով վերաս փոռն փոռն արիք:

— Զի սո, ըսաւ անդիէն ոտաց վրայ ել-լելով մեր կուպօն, մեր փոռնը ասածը՝ ոչ ձէն ունի եւ ոչ ձիւն, ոչ աչք ունի եւ ոչ ա-կանջ, ոչ կը խօսի եւ ոչ խօսք կը հասկնայ-խա, տեսիր սա մէյ կտոր թուխթի խամար է որ փոռն կասեն:

Ասոր վրայ ամէնքը մէկէն խնդում մըն է փրցուցին եւ զփոռնին մինչ իյօղն բարձ-րացուցին. որպէս զի օգային ոգիներն ալ նորա լուսով լուսաւորուին:

Աս միջոցին Սպանիական ժամացոյցը ճիշդ իրիկուան 12ր հնչեց, մութը կոխեց եւ օ-գային իշխանը կատաղաբար մոնչեց:

Պ. Խոսրով, եթէ հոն ըլլալով անձամբ լսէիր փոռնին՝ օգին մէջ ունեցած այն մեծ ազդեցութիւնը, զուն ալ վախուդ կը լը-ռէիր:

Փոռնը՝ փրկչի հիւանդանոցի մատակա-րարութեան նկատմամբ հասարակութեան մօքին մէջ կասկած յարուցանել ուզեց նէ, ան ուրիշ գաղտնի միտք մը ունէր, զուն ի՞նչ հեմէն վեշերդ օթթեցիր, մէջ նետուե-ցար, միթէ ճշմարիտ հայր զանի չէ՞ր ճանչ-ցած, ու կոյր զկուրայն պիտի անոր հաւա-

տա՞ր կը կարծէիր. թող ուզածը գրէ, եր-բեմն միտէ պղտորին ալ պէտք է մաքրու-թեան համար:

Ահա քեզի ամէն գաղտնիք իմաց տուի. Պ. Խոսրով. դեռ քու երեւակայած ժամա-նակդ եկած չէ, թէեւ խաւարին իշխանու-թեան օրն իրիկուն եղաւ, երկու օր ալ համ-բերէ, տես ժամանակն ի՞նչ օգտակար գաղտ-նիքներ երեւան պիտի հանէ, դուն ալ նոր տարւոյն հոգիին համեմատ քու գաղափարդ լայտնէ:

Մնամ, եւ այն Ա. Գ. Մուրատեան

ՀԱՎԱՏԻՍԱԹԸ ԽԱՐԻՃԻՅԵ
ՐՈՒՍԻԱ ՏԵՎԼԵԹԻՆԻՆ
ԹԱՀՐԻՐԱԹԸ ՐԵՍՄԻԵՆՍԻ

Մարտի 30 1866 թ. Երևան

Րուսիա տէվէթի խարիճինէ վէրի, 1866 թ. 30 թարիսի պիր թահ-րիրաթ ընտա, կիրիտ ճէղիւրեմինի թիւ-քիսեա վէրիմէսի պիւսմուգալէի թա-րա օլունմամը օլունդունու զէքր իտէր, 1830, ապրիլ 30 թարիսի իլէիւն թիւթ թէֆիգ տէվէթիւր թարաֆընտան Պա-պը-ալիէ թագտիմ օլունան պիր նօ թատա, միւշարիւն իւմ տէվէթիւր պէեան իթմիշէր տիր քի, միւթթէֆի-գէն ապտ օլունան մուգալէիւր ահ-քեաթնէա, միւշարիւն իւմ տէվէթ-իւր մեղալարտէս Եվլիւն զուհուրա կէմիշ օլուն լիւ-րա իւհաթ օլուն օլմալէրի իշին ախգ ինթիգամ օլունմամսընա տայիր կի-րիտ վէ Սուսաթ ճէղիւրէլէրի էհալիսնէ, թէէմինաթ վէրիմէսին, վէ պու թէէ-մինաթ ըն տալի, մէրգուսն էհալիւրին էվլէլէր իմթիւսալը թէքրար վէրիլէ-րէք, վէ եալստ թիւրիպէ իլէ իգթի-գալը օլունդուն թատիգ օլունան նիգամ-լար իհսան օլունարալ, էօրթ վէ թագեիգ օլունմագ կիպի սուլի հարաքեաթագար-չը անլէրին հիմաթ օլունապիլէճէկի սուրէթտէ իլգահ գալար իւզէրինէ իպնա օլունմամսըն Պապը-ալիէ, մութ-լուպ իտէրէք, մէրգուսն էհալիւրի թէ-մին իթմէլիւր վագեթէսինմիշէր իս:

Րուսիա տէվէթի 1830 սենտահտ-նամլէլիւրիտէ տօղրուտ ն սօղրուտալտ խալի պուլունան տէվէթիւրէ միւրաճա-աթ իթմէսի իլէ, կիրիտ մէսլէսինի տա-խի թէքմիլ էվրօպանըն մուսվէնէթ վէ միւտալսլէսինէ մու հագգագ սուրէթտէ միւհթաճ օլուն մէսլէլէրին խարիճինտէ պրագմամը տըր. թիւ ին խթիրահաթը թէհլէթէ թահթ էլիւր. վէ պու պապտէ կիրիտին իւրաքալարը, էօլլէ պիր էհէմիլիէթ քեսպ իտէրէք քի եա-լընը օրաճա պիր նէրի իմթիւլալը հու-տուտունու խայլէթէ թիւ իւզ իտէր վագաա շու սահիհ տիր քի Րուսիա գա-պիլնէթօսու միւթթէֆիգէն օլուն սահտ-

նամլէլէրին թահիւտաթընա չօգլուգ էհէմիլիէթ վէրմէգ քի, քէնտի ինտինտէ, անլէրին ահքեամընա իրայէթ օլունմալը իշին, տիւլի մուազգամա պէյնիտէ օ-լուն իթթիֆագա կէօրէ, տէյլիւրի վար տըր. Դաքին էկէր շաեւտ 1836 ահտ-նամլէլէրինտէ տիւլի մուազգամա վէ Պապը-ալիւր պուլունան սայիր մանէվի թահիւտէր արանլուրը թագտիրտէ, 1836 փետրվար 3 թաթթը շէրիֆ տա-խի, կէրէք էվրօպանըն վէ կէրէք թիւր-քիսնըն մէնֆաաթարընա խալէլէթէ-ճէք պիր թէհլէթէլէլ էօնիւր իւզգէ Պապը-ալիւր օլունմագ թէքեա-լիլէ էսաթ թուրուպիլիւր:

Յոգստոս 30 թարիսի թահիրաթ, տա, կիրիտ մէսլէլէլ իթի թարա ման-վէրիլէճէք սուրէթտէ, մէյտանէ գօնու-մուշ տուր, շէօլլէ քի, հէմ 1830 սե-նտի մուհէտէնամլէլիւրէ միւթաալ-իգ սաճաճէ պիր Ելունան մէսլէսի տիր վէ հէմ 1836 սենտահտագա օլունան մուգալէլէլէրէ մէրպուլէ պիր Օսմանլը մէսլէսի տիր. Պու մէսլէլէլ էվլէլէրի թարալա նագար օլունտուղու հալտէ, ա-նըն հալլ սու թէօլիլէսի, Ելունան խալ-նըն համիլէրի պուլունան իւշ մուազգամ տէվէթիւրէ, Եօգ էկէր իթինձի թարա-ալա նագար օլունտուր իսէ, օլ վագթէ Եօ-լլէ մէնֆաաթարա թօղանըր քի, անըն-էալ ու թէվիլէսի քեաֆիլէլի տիւլէլ մուազգամալէլէլ:

Կէօրիլէլէլ Րուսիա տէվէթի թարալիլէտան իլք ագ եւսիլ պապ ին-կիլիլէրա տէվէթիլնէ իստ պապտէ օ-լուն թէքիլիլէր, ալա օլունտուղու գատար խօշնուտ օլունմագ սուրէթտէ գապուլ օլունմամը տըր. Սեպտ. 12 տէ-րընա Եօրչագօֆ, Րուսիա իլէ ինկիլ-թէրա պէյնիտէ պիր իթթիֆագա հա-սը օլմալը իշին ինկիլիլ հիւքիւմէթի նէգտինտէ, իսրար իթմիշ տիր, մուճա-լիլէլէլ քէնտա սալիլէլէլ քի ինկիլիլ քի մէթիլին իլլէլէլ իշլէրի հագ-տա իլլըր չիլիլիլ վագիլիլէլիլէլ, Ելունան լաք, ալա հընա խալէլ վէրէպիլէճէք օլուն վագաալար հագգըն-աա տալիլ օլունմագ մուսլիլէլէլ, պու իթթիֆագա գարչը կէլէճէք պէօլիլէ պիր սէպէպ կէօրմէլիպ, ինկիլիլէլէլ նըն, քէգալիլ Րուսիանըն պու պապտէ պիր թամա եալստ կիլլէլ կիլիլիլէրի Եօգ տուր, վէ ինկիլիլէրա տալիլ քի սիւս կիպի օրթալըր թէքիլիլ իթմէլէր գուսինտէ օլուն, Զաթը հագգըն Եա-հանէնին թահթը թէպալիլէլիլտէ պուլունան իթթիֆիլիլալարըն հալի իս-լահ օլունմագ խուսուսուտա, հէմ Րահաթլըգ իշին պիր թէէմինաթ քի հէմ տալիլ գալիլիլէլ պիր վագիլիլ իթթալըն միւշահտէ իտէր, տէմիլիլ տիր, Րուսիա

